

»STARI ZAGREB« DRAGUTINA HIRCA

Rukopis Dragutina Hirca (1853-1921), botaničara i književnika, pohranjen u Državnom arhivu u Zagrebu, poznat je povjesničarima i istraživačima Zagreba, a također njegov nastanak i dugogodišnji bezuspješni autorovi naponi da ga objavi.

I njegov ga sin Miroslav poslije očeve smrti nije uspio objaviti te ga je napokon njegova udovica, zajedno s cijelom autorovom rukopisnom ostavštinom, 1952. godine ponudila na otkup tadašnjem Historijskom arhivu u Zagrebu.

Razlozi kolebanju potencijalnih izdavača bili su opseg djela, njegova neuređenost, a ponajprije nesigurnost u njegovoj klasifikaciji. Prema tradicionalnim i tradicionalističkim kriterijima izdavaštva u prvoj polovici 20. stoljeća zacijelo teško je bilo odrediti je li posrijedi povijesno, memoarsko ili književno djelo, odnosno razlučiti nefikcionalno od fikcionalnoga. Danas su takve dvojbe spram Hirčeva djela irelevantne, štoviše, upravo hibridnost, princip kolaža kojim se autor služi, miješanje činjeničnoga i memoarskoga, objektivnoga i subjektivnoga – dakle, postupaka dobrano potvrđenih kao legitimnih u literaturi 20. stoljeća – neupitno ga kvalificiraju kao *književno djelo*, koje svim svojim dimenzijama apelira na suvremeni senzibilitet.

Djelo se sastoji od niza, uglavnom kratkih, uglavljenih zaokruženih cjelina različitih žanrovskih karakteristika: feljtona, memoarskih zapisa, citata i komentara tekstova poznatih historiografa: ima, dakle, mozaički karakter.

Cilj mu je kronički predstaviti povijest najstarijih zagrebačkih naselja i ujedno zabilježiti urbanu i osobnu memoriju iz razdoblja njegove povijesti u 19. stoljeću. Potonje zasniva njegovu originalnost i posebnu vrijednost.

Rođen 1853. godine, Hirc je sam bio sudionikom i motriteljem bezbrojnih događaja u razdoblju modernizacije, kad Zagreb iz malog, uspavanog grada na periferiji Habsburške Monarhije prerasta u moderni grad i samosvjesnu nacionalnu metropolu naroda bez države. Njegova sjećanja ne evociraju samo golemu urbanu transformaciju koju Zagreb doživljava u pedesetak godina, nego i socijalnu klimu i urbani mentalitet u kojem vjernost tradiciji i tradicijama ima važnu ulogu.

Opisujući ambijente, društvena i kulturna poprišta, život i običaje ljudi, poznate ličnosti i mnoštvo onih koje je odnio ili gotovo odnio zaborav, Hirc iznosi slojevitu, vibrantnu i nadasve živu sliku epohe. Po tome njegovo djelo ima izuzetnu kulturno-povijesnu vrijednost i pripada rijetkim djelima koje obuhvatno bilježe kulturu svakodnevice, »malu povijest« grada, utvrđenu tek u krhkoj usmenoj predaji.

Iako Hirčev jezik pripada epohi kad nastaje moderna hrvatska književnost i jezik, on ipak ima osebujnu patinu koja izaziva osjećaj nostalgije. Ponirući u proteklo i izgubljeno vrijeme, Hirc nipošto nije sentimental, a još manje sklon kiču, ali iz cijelog njegovog djela izbija toplina, razvijena osjećajnost, duboka pripadnost rođenom gradu koji doživljava kao slojeviti vremensko-prostorni organizam u kojem prošlost suoblikuje sadašnjost i njegovu urbanu svijest. Po tome njegovo djelo ima primjernu prosvjetiteljsku i edukativnu važnost.

Sve te dimenzije moguće je bilo iščitati tek iz minuciozno uređenog i akribično opremljenog rukopisa, čega se uistinu hrabro, idealistički i nadasve samozatajno, prihvatio Mato Grabar. Naime, Hirčev je rukopis sastavljen od stranica pisanih rukom i na stroju, brojnih rukopisnih umetaka, ulijepljenih fragmenata tekstova različitih autora, uglavnom povjesničara, sve u različitim formatima i slogovima; višestruko je redigiran i poboljšavan olovkom i tintom, tako da daje dojam kurioznog kolaža.

Priređivački pristup Mate Grabara bio je određen striktnim poštivanjem izvornika: kompozicije, redosljeda i jezika. Najčešću primjedbu različitih stručnjaka, koji su čitali ili se čak pokušali služiti Hirčevim rukopisom, a to je nepouzdanost povijesnih činjenica i navoda, odlučio je kompenzirati njihovom provjerom, što je s obzirom na njihovu količinu bio golem i dugotrajan posao.

Nije zgorega reći, da nema mnogo osoba koje bi uspješno mogle ostvariti takav pothvat: kao povjesničar i arhivist Grabar je upravo bio idealan priređivač ovoga rukopisa. Njegov redaktorski rad primjer je znanstvenog pristupa. Hirčevu rukopisu on pridaje novu dimenziju. Uz svoju nedvojbeno literarnu i kulturno-povijesnu vrijednost, ovo kritičko izdanje uistinu može poslužiti i kao priručnik, obilat vrijednim podacima.

Riječ o naslovu. Mnogo prije Gjure Szabe, koji je najširem čitateljstvu poznat po svojoj knjizi *Stari Zagreb*, Dragutin Hirc je svom djelu nadjenao to ime, posve u skladu s njegovim memoarsko-povijesnim karakterom. Zato, naprosto naslov *Stari Zagreb* treba i ostaviti, bez straha od mogućih asocijacija na Szabu. Više nego u Szabe, tu je to ime opravdano i posve na mjestu.

Snješka Knežević
(*Iz recenzije*)